

Η διεθνής οικονομία σήμερα

1. Η διεθνής οικονομία τα τελευταία 2 έτη

Από το 2001, η διεθνής οικονομία βρίσκεται σε περίοδο σημαντικής επιβράδυνσης. Η οικονομική κάμψη ξεκίνησε στις ΗΠΑ, εξαπλώθηκε στην Ευρώπη, επιδείνωσε την πορεία της Ιαπωνίας και επηρέασε την πλειονότητα των αναπτυσσόμενων χωρών, κάτι που δεν είχε συμβεί σε τέτοια έκταση από την αρχή της δεκαετίας του 1980. Έχει προκαλέσει αύξηση της ανεργίας, μείωση των εισοδημάτων των εργαζομένων, μείωση των κερδών των επιχειρήσεων, δραστική μείωση στις τιμές των μετοχών και, φυσικά, μείωση του πλούτου των νοικοκυριών, αφού στη δεκαετία του 1990 πολλά νοικοκυριά τοποθέτησαν ένα ποσοστό των αποταμιεύσεών τους στο χρηματιστήριο, ενώ τα συνταξιοδοτικά τους ταμεία είχαν και αυτά επενδύσει στο χρηματιστήριο. Η αναστολή στο προηγούμενο κύμα συγχωνεύσεων και εξαγορών, οι πτωχεύσεις, αλλά και τα εταιρικά σκάνδαλα που βλέπουν το φως της δημοσιότητας, είναι τα φυσικά επακόλουθα της ύφεσης.

Από την άλλη πλευρά, η ύφεση δεν επηρέασε μέχρι στιγμής τις τιμές κατοικίας, όπου και είναι τοποθετημένο το μεγαλύτερο ποσοστό των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών, με αποτέλεσμα τόσο η οικοδομική δραστηριότητα όσο και η κατανάλωση των νοικοκυριών που συνοδεύεται με την αγορά σπιτιού στις περισσότερες χώρες να αποτελεί σημείο αντίστασης σε μια επιδείνωση της ύφεσης.

Για να καταλάβουμε το πως και το πότε θα ξεπεραστεί η παρούσα διεθνής αρνητική συγκυρία, πρέπει να αναλύσουμε τις αιτίες αυτής της παγκόσμιας ύφεσης. Η σημερινή ύφεση έχει δύο χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από προηγούμενες περιόδους ύφεσης:

Πρώτον, η ύφεση δεν προκλήθηκε από τη συνηθισμένη πηγή, δηλαδή μια αυστηρή νομισματική πολιτική που να αντιδρούσε σε αύξηση των πληθωριστικών πιέσεων. Αντίθετα, ήταν απόρροια της υπεραισιοδοξίας στην αγορά και των υπερεπενδύσεων των επιχειρήσεων κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990. Ξεκίνησε με το ξαφνικό ξεφούσκωμα των τιμών των μετοχών εταιρειών υψηλής τεχνολογίας και τη συνακόλουθη δραστική μείωση των επενδύσεων, κυρίως στις ΗΠΑ. Σύντομα, επεκτάθηκε στην Ευρώπη,

αφού πολλές ευρωπαϊκές εταιρείες είχαν επενδύσει μεγάλα ποσά στις ΗΠΑ, με αποτέλεσμα να επηρεαστούν αρνητικά τα κέρδη τους. Στην Ιαπωνία, η οικονομική καχεξία της προηγούμενης δεκαετίας απλώς συνεχίστηκε και την τελευταία διετία.

Δεύτερον, η ύφεση επηρεάστηκε από εξωγενείς αρνητικούς γεωπολιτικούς παράγοντες, όπως η τρομοκρατική ενέργεια της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και ο πόλεμος στο Ιράκ. Οι παράγοντες αυτοί επηρέασαν αρνητικά τις χρηματιστηριακές αγορές, αλλά και τη διεθνή τιμή του πετρελαίου, επιδεινώνοντας ακόμα περισσότερο την οικονομική δραστηριότητα.

2. Η αντίδραση των Αρχών στην ύφεση

Η αντίδραση στην ύφεση υπήρξε διαφορετική στις δύο ακτές του Ατλαντικού. Στις ΗΠΑ, η Federal Reserve προέβη σε δραστική και γρήγορη μείωση των επιτοκίων, 5,5 ποσοστιαίες μονάδες από το Δεκέμβριο του 2000, ενώ η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση ακολούθησε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, αυξάνοντας τις κρατικές δαπάνες και μειώνοντας τους φόρους. Έτσι, το 2002 οι ΗΠΑ επανήλθαν σε ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 2%, αλλά βέβαια χωρίς αύξηση στην απασχόληση και με συνεχιζόμενη αύξηση της ανεργίας που πλησίασε το 6%. Οι αμερικανικές εταιρείες επανήλθαν σε κερδοφορία κυρίως με μια πολιτική μείωσης του εργατικού δυναμικού τους, γεγονός που επιδεινώνει την ανισοκατανομή του εισοδήματος στις ΗΠΑ.

Αντίθετα, στην Ευρώπη η αντίδραση ήταν υποτονική. Από τη μια πλευρά, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ήταν πολύ πιο διστακτική στη μείωση των επιτοκίων, φοβούμενη πως μια δραστική μείωση στα επιτόκια θα αναζωπύρωνε τις πληθωριστικές πιέσεις, με αποτέλεσμα να αμφισβητηθεί η ικανότητα της νεοσύστατης κεντρικής τράπεζας να επιτυγχάνει τον πρωταρχικό της στόχο που είναι η σταθερότητα των τιμών. Από την άλλη, οι ευρωπαϊκές δημοσιονομικές αρχές εγκλωβίστηκαν από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, που υποχρεώνει τα κράτη-μέλη της ΕΕ να ισοσκελίζουν τους προϋπολογισμούς τους. Η αδυναμία τους τα προηγούμενα χρόνια ευφορίας να παράγουν πλεονασματικούς προϋπολογισμούς και να απελευθερώσουν το παραγωγικό δυναμικό των χωρών τους με διαρθρωτικές αλλαγές, τις άφησε απροετοίμαστες και ανήμπορες να αντιδράσουν στις

αρνητικές εξελίξεις. Η Ευρώπη το 2002 είχε αναιμικό ρυθμό ανάπτυξης, περίπου μισή ποσοστιαία μονάδα, ενώ η ανεργία άρχισε πάλι να ανεβαίνει. Στην Ιαπωνία, η άτονη αντίδραση ήταν αναμενόμενη, αφού οι Ιαπωνικές αρχές δεν έχουν καταφέρει εδώ και πολλά χρόνια να λύσουν χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας τους, όπως η αδυναμία του τραπεζικού τους συστήματος και ο αρνητικός πληθωρισμός.

3. Η προοπτική

Τους τελευταίους δύο μήνες, μετά το τέλος του πολέμου στο Ιράκ και την πτώση των τιμών του πετρελαίου, οι κύριοι αρνητικοί εξωγενείς παράγοντες της περασμένης διετίας έπαψαν να υπάρχουν. Η προηγούμενη αβεβαιότητα που ανέβαζε το ασφάλιστρο κινδύνου στις αγορές και έκανε διστακτικούς τους επιχειρηματίες έχει μειωθεί δραστικά. Επικρατεί, επίσης, η εντύπωση ότι τα χειρότερα έχουν περάσει στον τομέα των επενδύσεων και του υπερβάλλοντος παραγωγικού δυναμικού, στο πρόβλημα δηλαδή που ήταν η κύρια αιτία της ύφεσης. Οι επιχειρήσεις προγραμματίζουν εκ νέου την επέκταση της επενδυτικής τους δραστηριότητας.

Το κλίμα αισιοδοξίας επιβεβαιώνεται τόσο από τις έρευνες συγκυρίας και τη βελτίωση που καταγράφουν στους δείκτες εμπιστοσύνης των καταναλωτών και των επιχειρήσεων όσο και από την ανάκαμψη των διεθνών χρηματιστηρίων. Διεθνείς οργανισμοί και αναλυτές συμφωνούν ότι ενώ το 2003 θα συνεχίσει να είναι μια σχετικά αναιμική χρονιά - κυρίως στην Ευρώπη, το 2004 οι ρυθμοί ανάπτυξης θα είναι της τάξης του 3,5% στις ΗΠΑ και πάνω από 2% στην Ευρώπη.

Ο λόγος που οι ΗΠΑ αποτελούν το μοχλό της διεθνούς ανάκαμψης είναι η αντικυκλική πολιτική που ακολουθήθηκε. Τελευταίο δείγμα γραφής αυτής της πολιτικής είναι η απόφαση της Federal Reserve την περασμένη Τετάρτη να μειώσει ακόμα περισσότερο τα επιτόκια παρέμβασης στο 1,0% από 1,25%. Προφανώς, η Federal Reserve επιθυμεί να βεβαιωθεί ότι η ανάκαμψη δεν θα εκτροχιαστεί.

Στην Ευρώπη, μετά την άνοδο του ευρώ έναντι του δολαρίου, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει σημαντικό περιθώριο περαιτέρω μείωσης των επιτοκίων, που βρίσκονται στο 2%. Η άνοδος του ευρώ μειώνει τις πιθανές εισαγόμενες πληθωριστικές πιέσεις στην Ευρωζώνη και επιτρέπει

στην ΕΚΤ μια επεκτατική νομισματική πολιτική χωρίς τον κίνδυνο αναθέρμανσης των πληθωριστικών πιέσεων. Μένει να δούμε το πότε και πόσο θα μειώσει τα επιτόκια η ΕΚΤ.

Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει η παγκόσμια οικονομία δεν έχουν να κάνουν μόνο με την πιθανότητα εκτροχιασμού της ανάκαμψης στο επόμενο διάστημα, αλλά και με την περίοδο μετά το 2004. Τα ερωτηματικά που εγείρονται για την ικανότητα των αναπτυσσόμενων χωρών να επιτύχουν μακροχρόνιους σταθερούς ρυθμούς ανάπτυξης είναι πολλά. Οι ΗΠΑ αντιμετωπίζουν πρόβλημα αρνητικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, αλλά και κυρίως πιθανό πρόβλημα συνεχιζόμενου δημοσιονομικού ελλείμματος και αντιστροφής της τάσης των προηγούμενων ετών για μείωση του δημόσιου χρέους. Η Ευρώπη αντιμετωπίζει πρόβλημα υστέρησης στις απαιτούμενες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες έχουν επισημανθεί επανειλημμένα από την ίδια την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

4. Η Ελλάδα μέσα στη διεθνή κρίση

Η Ελλάδα, παρά τη σχετική απαισιοδοξία των Ελλήνων καταναλωτών, υπήρξε εξαίρεση μέσα στη διεθνή αυτή κρίση. Το 2002, η ελληνική οικονομία κατέγραψε το δεύτερο υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης στην Ευρώπη. Οι πραγματικοί μισθοί αυξήθηκαν, η ανεργία μειώθηκε και η απασχόληση αυξήθηκε. Βέβαια, τα κέρδη των επιχειρήσεων δεν ήταν στο ύψος των προηγούμενων ετών, αλλά όλοι γνωρίζουν ότι στις ελεύθερες οικονομίες τα κέρδη των επιχειρήσεων είναι ευμετάβλητα. Η υγεία του ελληνικού επιχειρηματικού χώρου άλλωστε φαίνεται από το γεγονός ότι οι πτωχεύσεις το 2002 μειώθηκαν κατά 15% περίπου, τη στιγμή που στην υπόλοιπη Ευρώπη αυξήθηκαν δραματικά.

Όλα αυτά δεν είναι τυχαία. Η Ελλάδα τα τελευταία 10 χρόνια πέτυχε μια σημαντική προσαρμογή στη δημοσιονομική της πολιτική και τον πληθωρισμό, ενώ ακολούθησε μια επιθετική πολιτική επενδύσεων. Ο συνδυασμός αυτός την κατέστησε λιγότερο επιρρεπή σε διεθνείς κρίσεις ή υφέσεις. Το απέδειξε αυτό τα τελευταία 2 χρόνια. Η ελληνική ανάπτυξη οφείλεται σε καθαρά εσωτερικές δυνάμεις, που αντέκρουσαν την εισαγόμενη ύφεση. Η πολιτική

της ηγεσία προχωρά με σταθερά και γρήγορα βήματα θωράκισης της ανάπτυξης και της ευημερίας.

Στην αγορά επικρατεί μια ανησυχία για το τι θα γίνει μετά το 2004, με το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων, ή μετά το 2006, με το τέλος του Γ' ΚΠΣ. Η ανησυχία για πιθανή καθίζηση στην οικονομική δραστηριότητα οφείλεται σε πλάνη. Θα συμβεί το ακριβώς αντίθετο από αυτό που προβλέπουν οι Κασσάνδρες. Θα έχουμε ακόμα υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Πρώτον, η διεθνής ανάκαμψη θα σπρώξει ακόμα περισσότερο την εγχώρια οικονομική δραστηριότητα, τις εξαγωγές και τον τουρισμό, που σήμερα επηρεάζονται αρνητικά από την διεθνή ύφεση. Δεύτερον, οι πόροι που διατίθενται για τα έργα των Ολυμπιακών Αγώνων είναι εθνικοί πόροι. Δεν θα χαθούν μετά το 2004. Απλώς θα ανακαταμεμηθούν σε άλλες επενδυτικές δραστηριότητες, κυρίως στην περιφέρεια. Τρίτον, δεν θα σταματήσουν οι εισροές του ΚΠΣ το 2006. Το Γ' ΚΠΣ διαρκεί έως το 2008, ενώ θα υπάρξει και Δ' ΚΠΣ που θα διαρκέσει έως το 2013, το ύψος του οποίου θα διαχειριστεί η επόμενη κυβέρνηση. Τέταρτον, όσον αφορά την περίοδο μετά το 2013, η Ελλάδα θα έχει πάψει να χρειάζεται κοινοτικούς πόρους διότι οι σημερινές επενδύσεις και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αυξάνουν το παραγωγικό δυναμικό της χώρας και την ικανότητα της οικονομίας να επιτύχει την πραγματική και κοινωνική σύγκλιση με την υπόλοιπη Ευρώπη.

Το ζητούμενο για την κυβέρνηση σήμερα δεν είναι οι ρυθμοί ανάπτυξης της τάξης του 4%. Αυτοί είναι επιτεύξιμοι αρκεί να συνεχιστεί η επιθετική οικονομική πολιτική των περασμένων ετών. Το ζητούμενο είναι η επιτάχυνση της ανάπτυξης και η γρηγορότερη σύγκλιση του βιοτικού μας επιπέδου προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Το ζητούμενο είναι ποια οικονομική πολιτική θα το επιτύχει. Η δημόσια συζήτηση και αντιπαράθεση οφείλει να επικεντρωθεί σ' αυτό ακριβώς το σημείο.